

megdőböntően aktuálisvá válik s mintha ilyenkor egy-egy pillanatra elfelejtené Lactantius szavait: «A létező dolgokról beszélni nem művészet és semmi esetre sem az én tehetségemhez méltó feladat».

A regény kompozíciója — ez legművészbibb vonása — szilárd vasbetónszerkezet. A színhely változása: Antiochia, Alexandria, Bajae, Róma, Nicodemia, Salona — a cselekmény belső fejlődésének is természetes izei. A «politika könyve» a diocletianusi tetrarchia keleties pompájának és a bürokratikus államgépezetnek kitűnő rajza. A «hit könyve» a hitét veszített római lélek és a «vöröshagymán és keszegén élő» keresztény miszticizmus kísérletei a megegyezésre, némi finom szkepszissel festve. A «szerelem könyve» multbahelyezett érzelmes mai mese, Quintipornak, a császár titkon nevelt örökösének és a bájos Titanillának, a «muzsikáló forgószélnek» meghatóan érzékeny virágmeséje, amely ezüsthangon zengő líra húrjairól árad felénk, annyi férfias szeméremmel, amiért egymagáért is érdemes elolvasni ezt a regényt. A történeti regényíró természetesen ijedten húzódott félre innen, ahol a *költő* diadalmas szava szól és az emberi szív a fiatal lélek tavaszhimnuszába kezd. A «végzet könyve» a már egyéni érdekűvé, romantikus mesévé fordult történet tragikus katasztrófája, aminek elbeszélése közben az író várakozva tekint fásult szívünk részvétteljes rezonanciájára, hogy a «vigasztalás könyvében» komoly mozdulattal mégis letörölje könnyeinket.

Mérey Ferenc

K. B. tűzérhadnagy †: Az utolsó esata. Egyfelvonásos. Budapest, Hedvig Imre kny. műint. kiadása.

Ezt a pár levélnyi színművet — vagy inkább: színműrészletet, mert az, ami elkészült, egy négyfelvonásos színjáték első, önálló részének volt

szánva — egy alig huszonháromeves ifjú írta most tizenöt esztendeje, háta mögött egy egész lusztrumával «az élet és halál idegtépő táncá»-nak, melybe a vihar az iskola padjából tizennyolc éves fővel sodorta. A további tervből nem valósult meg egy ige sem s nem is valósul meg már soha: az ifjú kísérlet szerzője (teljes nevén Kirchner Béla tanárjelölt) az élet és halál amaz észbontó táncán visszahozhatatlanul a halál karjaiban maradt...

Egyetlen papírosravetett műve, melyet most hozzátartozóinak kegyelete mentett meg az enyészettől, nemcsak egy fiatal, tiszta élet kilobbanását, hanem egy komoly tehetségnek ígérekző, kezdő író örök elnémulását is méltán fájlaltatja velünk. A dráma hangján próbálkozott s annyit máris megmutatott, hogy írói hangjában csakugyan megvolt a valódi drámai dikcióhoz simulásnak nem minden napi képessége. Az *utolsó esata* a borzalmas Piave-frontnak egyik betédfedezékébe visz, az apokaliptikus küzdelemnek szinte utolsó óráiban. Koós tűzérsgéi földéritőtiszt meg Krécsy bakahadnagy alakjában állítja szembe a bomladozó frontnak a végső megpróbáltatásban mintegy kettéhasadt lelkeségét: amabban az eszményhűség és kötelességfanatizmus hőseit, emebben a szelek megváltozott járására feltámadt szellemét az alkudozásnak, azt a végzetes rabulisztikát, mely akkor a gyengébb lelkeket szinte a hit erejével szállta meg és tartotta rontó ígézetében. A fiatal írónak léleklátó erejére és objektíváló képességére vall, hogy a felfogások összeütközését valódi művészi arányban tartott dialektikával vezette végig rövid dramolettjén, s hogy a két vezető alak mellett a táborig telefonisták, meg a tisztiszolga parasztibb figuráját is milyen határozott jellemzőerővel volt képes belevonni a robogó előadású akció *belső*, lelki szövedékébe. A kis dráma végén

a teret a lelki lezereltség szelleme foglalja el (s mi jól tudjuk innen a további utat : a tisztí csillagok leszaggatásán át a trianoni határok kijelöléséig), de a fiatal, idealista író szívvel-lélekkel a hűség heroizmusa mellé áll : ennek hőstét magasztosítja fel «az utolsó csata» elvesztésében s egyéni pusztulásában egyaránt.

Ez a nemes felfogás, ez a lélekbe-bocsátkozó írói éberség s ezek a valóban drámai kötésű mondatok : a jó ígéretnek érdemes beváltásával biztathattak. De az ígéreten túl már csak a végső elnémulás következett : itt is — mint a háború egy gyermekifjú költő-áldozatáról Babits írta — ismeretlen s most már megismerhetetlen értékek csíráival egy viruló sziget sülyedt el.

Rédey Tivadar.

Ortutay Gyula : Mondotta : Vince András béreslegény, Máté János gazdalogény. (A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának V. kiadványa.)

«Megérkezése után az első pár kiszállások alatt sürgősen megbánja a folklorista, hogy miért nem szociográfiai tanulmányútra jött. A parasztember sötét gyanakodással, súlyos gonddal tekint rá. A tehenet megrontották, a búzát megette a rozsdá, a krumpli felerészben kirohadt. Az aszszony várandós. A ledöngölt földű szobában nehéz, verejtekés szag párázik a padlat felé. Nótát akar a fiatalúr? Még mi kell az uraknak?»

A nótagyűjtemény előszavából szólni a gyűjtő. A várositól folyton idegenedő parasztember keserűségéhez hozzátévedik a folklorista keserűsége az értetlenségért, az idegenségért, a gyanakodó szemmel való nézésért, amivel a helyi kishatalmasságok ijednek meg attól, aki a néphez akar szó-

lani, sőt meghallgatja és lejegyzí a népi szót. Az eredmény : sok-sok nyírségi nóta, egy ismeretlen nyelvterület megnyilatkozása az énekszón keresztül. A látható eredmény: harminchat nótaszöveg, amennyit megenged egy tőke nélkül kiadott kötet luxusa és az egyetemi hallgató «elszántságának» kevés anyagi alapja.

Harminchat vers, illetve inkább nótaszöveg nem sok egy tájegység keresztmetszetének bemutatásához. A folklorista kezének ízlését mutatja, hogy egy kényszerű válogatást úgy tudott megejténi, hogy megmutassa, ami megmutatható. És ezen a ponton a folklorista több, mint tudományos gyűjtő, mint kottázó fül, mint gyorsíró kéz. Ezen a ponton Ortutay költője egy egyéni összeállítás szűk keretében, lírikus is, a legszimpatikusabb formában, a néphez forduló, dícséretes, önmagát megtagadó és mások értékeinek áldozó kutatással.

A nótaszövegekben benne van a betyárromantikától a «simminyakkendőig» minden, ami a parasztembert, Tanicsár Mihály szolgálégnét és Máté Jánosné gazdánét, tegnap és ma érdekelte. De nem ez az, ami elsőnek meg fogja az embert. Hanem az, hogy milyen más ez a népi hang, mint amit népies városi költőink létjogosultságuk bizonyítására használnak. És még valami : hogy a népnek a maga nyomorúságáról nincs szava és nincs művésze. Csak a maga hőseiről.

Ami a gyűjtés első értéke, az a feldolgozásmód, amivel ezek a nótaszövegek túljuthatnak a szokásos ethnográfiai céhbéli érdeklődés keretein. Ebben Ortutaynak Buday György is segített. Magához méltóan és a gyűjtőhöz méltóan, aminél több dícséretet nem kell mondani róluk a kritikuskak.

Szabó Zoltán.